

Протас О.Л.

кандидат педагогічних наук,

ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»

ТЕХНОЛОГІЯ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОГО ПРОЕКТУВАННЯ У ПРОФОРІЄНТАЦІЙНІЙ РОБОТІ ЗІ СТАРШОКЛАСНИКАМИ

Ключові слова / Keywords: технологія / technology, соціально-педагогічне проектування / socio-pedagogical design, профорієнтація / career guidance, старшокласники / senior pupils.

В сучасних умовах розвитку України як держави з ринковою економікою перед загальноосвітнім навчальним закладом постає низка спеціальних завдань, серед яких – необхідність підготовки підростаючого покоління до життя та професійної діяльності, що передбачає аналіз розробки теоретичних і практичних аспектів проблеми професійної орієнтації молоді.

Аналіз стану проблеми у практиці роботи середніх загальноосвітніх навчальних закладів свідчить про неповну відповідність змісту, форм та методів здійснення підготовки учнів до професійного самовизначення принципово новим соціально-економічним умовам, детермінованим входженням України в Європейський освітній простір та розвитком ринкової економіки.

З огляду на це, проектування соціальним педагогом профорієнтаційної роботи з учнівською молоддю є важливою умовою забезпечення їх ефективної підготовки до вибору майбутньої професії.

Вітчизняною і зарубіжною психолого-педагогічною наукою накопичено значний теоретичний доробок та емпіричний досвід у сфері організації професійної орієнтації учнівської молоді, що висвітлюються у працях таких учених, як Г. Балл, Е. Зеєр, Є. Клімов, М. Піддячий, К. Платонов, М. Пряжников, Н. Самоукіна, Б. Федоришин, В. Чебишева та інші, при цьому значна увага акцентується на особливостях підготовки

школярів до професійного самовизначення (О. Вітковська, Є. Головаха, В. Синявський, М. Тименко, С. Чистякова, П. Шавір, М. Янцур та ін.).

Вивчення соціально-педагогічних особливостей профорієнтаційної роботи здійснювали Н. Отрощенко, І. Уличний. Проте вивчення науково-теоретичних підходів, спрямованих на створення і реалізацію соціально-педагогічного проекту профорієнтаційної роботи з учнівською молоддю, не стало предметом окремого наукового дослідження.

Мета статті - дати загальну характеристику використання технології соціально-педагогічного проектування при здійсненні профорієнтаційної роботи зі старшокласниками на прикладі конкретного соціально-педагогічного проекту.

Аналіз досліджень та тенденції погіршення ситуації на ринку праці, пов'язаної із працевлаштуванням молоді засвідчують необхідність нових підходів та внесення змін до змісту технологій профорієнтаційної роботи зі школярами.

Згідно з концепцією державної системи професійної орієнтації населення, профорієнтація – це комплексна науково обґрунтована система форм, методів та засобів впливу на особу з метою оптимізації її професійного самовизначення на основі врахування особистісних характеристик кожного індивідуума та потреб ринку праці [4, с. 2].

Розмежовуючи поняття «профорієнтація» і «професійне самовизначення» М. Пряжніков вказує, що відмінність між ними полягає в тому, що перша орієнтує оптанта на вибір, а «професійне самовизначення» більше співвідноситься з поняттям «самоорієнтація», що передбачає здатність людини до самостійної орієнтації і самовизначення [7, с.30].

Загальна мета профорієнтації, на думку Н. Отрощенко полягає у підготовці учнів до обґрунтованого вибору професії, що задовольняє як особисті інтереси, так і суспільні потреби [6, с. 2].

У психологічній та педагогічній науковій літературі професійну орієнтацію розглядають як систему, яка включає такі основні компоненти:

профосвіту і виховання, професійну діагностику та консультування, профвідбір та профвідбір та професійну адаптацію [5, с. 47].

У структурі професійної орієнтації, В. Чебишева виділяє такі основні компоненти: 1) повідомлення учням знань про професії, що цікавлять їх; 2) глибоке і всестороннє вивчення школярів; 3) професійні консультації; 4) допомога учням в оволодінні вибраною професією [8, с. 28].

Проектування – це конструювання індивідом, групою чи організацією дій, спрямованих на досягнення соціально значимої мети [1, с. 170].

На думку М. Коган, соціально-педагогічний проект – це сконструйоване соціальне нововведення, метою якого є вдосконалення педагогічних процесів (розвитку, освіти, виховання, соціального становлення особистості) у певних соціокультурних умовах [3].

Аналіз праць науковців: С. Архипової, Р. Вайноли, А. Капської, С. Савченко, С. Сисоєвої та ін., які розробляли теоретичні засади соціального проектування, дозволяє відзначити, що проектування – це створення суб'єктом моделі майбутньої діяльності, яка включає в себе уявлення про стадії, етапи змін у станах суб'єкта від початкового до бажаного. Роботи науковців засвідчили ефективність використання проектування у соціально-педагогічній діяльності, тому вважаємо доцільним використовувати технологію соціально-педагогічного проектування для здійснення профорієнтації учнів старших класів загальноосвітніх навчальних закладів.

Основою проектування є передбачення і прогнозування, результатом роботи – проект (або програма діяльності), який можна перевірити лише в ході апробації технології.

Аналіз статистичних даних стану державної служби зайнятості дозволив встановити, що станом на 1 липня 2014 року кількість зареєстрованих безробітних в Івано-Франківській області становила 15685 осіб, з них : молодь (особи до 35 років) – 7470 осіб (47,6%) [3] . Найбільше від безробіття потерпають молоді особи у віці від 15 до 24 років. Це

пояснюється тим, що значна частина молодих людей дезорієнтовані у виборі професії, не мають необхідних професійних навичок і досвіду роботи. Тому особливого значення набуває цілеспрямована підготовка молоді з метою допомоги їм у виборі професії та реалізації суспільно значущих й особистісних інтересів. Вирішення цієї проблеми можливе за допомогою розробки технології соціально-педагогічного проектування у підготовці учнів старших класів до вибору професії.

При відборі учнів для організації й впровадження проекту було враховано результати дослідження на виявлення готовності учнів старших класів до вибору професії, проведене соціальними педагогами загальноосвітніх навчальних закладів Тисменицького району Івано-Франківської області. Так, за результатами методик: вивчення професійних намірів та диференційно-діагностичним опитувальником Є. Клімова, враховуючи потреби старшокласників та показники діагностики професійного самовизначення, нами визначені загальноосвітні навчальні заклади для реалізації проекту (Підпечерівська ЗОШ І–ІІІ ст., Угринівська ЗОШ І–ІІІ ст. № 1, Ямницька ЗОШ І–ІІІ ст.).

Враховуючи актуальність проблеми вибору професії та працевлаштування учнівської молоді, наукові підходи до напрямів здійснення профорієнтаційної роботи зі старшокласниками, особливості соціально-педагогічної діяльності та технології проектування, ми розробили соціально-педагогічний проект «ПРОФ-тур», реалізація якого, на нашу думку, сприятиме формуванню готовності учнівської молоді до вибору майбутньої професії.

Метою реалізації проекту є формування у старшокласників готовності до вибору майбутньої професії. Для цього необхідно розв'язати такі завдання: 1) визначити професійні наміри, готовність учнів старших класів до вибору професії; 2) розробити комплексний план заходів щодо формування готовності учнів старших класів до вибору професії; 3) створити групу волонтерів для практичної реалізації проекту; 4) розширити знання

старшокласників про: світ професій, підходи до вибору професії за навчальною програмою («Професійне самовизначення і кар'єра» С. Чистякової); 5) провести комплексну комп'ютерну діагностику професійних інтересів і здібностей школярів та надати консультації за її результатами, залучивши спеціалістів науково-дослідного центру «Педагогіка і психологія вищої школи», що діє при ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника; 6) залучити практичних психологів до проведення індивідуальних консультацій щодо здійснення та уточнення вибору майбутньої професії старшокласниками; 7) ознайомити учнів старших класів із сучасною ситуацією на ринку праці, послугами, які надають центри зайнятості, залучивши до співпраці працівників обласного та районного центрів зайнятості; 8) організувати зустріч з працівниками підприємств та установ області з метою проведення бесід про особливості організації праці в певній професійній діяльності та залучення учнів до професійних проб; 9) провести тренінгові заняття зі старшокласниками з метою формування в них професійно-важливих якостей та якостей конкурентоспроможної особистості; 10) розробити рекламні та інформаційно-просвітницькі матеріали; 11) визначити ефективність запроваджених форм роботи зі старшокласниками; 12) обговорити результати проекту під час проведення конференцій.

Цільовою групою соціально-педагогічної роботи в межах соціально-педагогічного проекту «ПРОФ-тур» є учні 10-11 класів загальноосвітніх навчальних закладів Тисменицького району Івано-Франківської області (Підпечерівська ЗОШ І–ІІІ ст., Угринівська ЗОШ І–ІІІ ст. № 1, Ямницька ЗОШ І–ІІІ ст. - 95 осіб); батьки учнів, оскільки часто від їх думки залежить вибір спеціальності та професії дитини; вчителі, які повинні використовувати інноваційні форми і методи роботи з учнями та їх батьками.

Організаторами роботи в межах соціально-педагогічного проекту є соціальні педагоги, практичні психологи, заступники директорів з виховної

роботи загальноосвітніх навчальних закладів, а соціальними партнерами: спеціалісти науково-дослідного центру «Педагогіка і психологія вищої школи», при ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника», представники центрів зайнятості, вищих навчальних закладів міста, представники трудових колективів підприємств, фірм та організацій області, волонтери. Окрім того, у рамках Дня відкритих дверей виступлять ректори та викладачі вищих навчальних закладів міста Івано-Франківська.

Проблемою, яку необхідно вирішувати, стала потреба старшокласників здійснити усвідомлений вибір майбутньої професійної діяльності.

Науково-теоретичною базою проекту стали основні положення, викладені в: Законах України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», «Про вищу освіту», Державній національній програмі "Освіта" ("Україна XXI століття"), Національній доктрині розвитку освіти в Україні, "Концепції профорієнтації учнівської молоді", Концепції державної системи професійної орієнтації населення", "Положенні про професійну орієнтацію молоді, яка навчається", "Про соціальну роботу з дітьми та молоддю".

Тривалість зазначеного проекту – вересень 2014 р.- червень 2016 р. Для його реалізації визначені необхідні ресурси: людські, інформаційні, фінансове обґрунтування проекту - реалізується на волонтерських засадах.

Проектом передбачено роботу в три етапи: 1) підготовчий; 2) основний; 3) підсумковий. На підготовчому етапі ведуться домовленості з адміністраціями загальноосвітніх навчальних закладів щодо розробки та реалізації проекту, залучення старшокласників, волонтерів, підбір необхідних засобів і матеріалів, діагностичного інструментарію, пошук необхідних ресурсів, домовленості про співпрацю із установами, організаціями, підприємствами області, рекламно-інформаційна компанія щодо реалізації проекту. Основний етап передбачає проведення різних форм роботи, визначених програмою проекту, а також моніторинг ефективності діяльності.

На підсумковому етапі планується оцінка результативності здійснення проекту під час проведення учнівських та педагогічних конференцій, педагогічних рад.

Реалізація проекту передбачає поетапне проведення заходів, методи та терміни їх реалізації (табл. 1).

Таблиця 1

План проекту ПРОФ-тур зі старшокласниками

Етап	Вид діяльності	Мета	Термін реалізації	Методи	Відпові дальні
Підго-товчий	Розробка проекту	Формування готовності учнів старших класів до вибору майбутньої професії	вересень 2014 р	Просвітницька діяльність, бесіди.	Адміністрація ЗНЗ, соціальні педагоги, практичні психологи
	Налагодження зв'язків із керівниками ЗНЗ щодо планування і реалізації проекту, укладання договорів співпраці із вищими навчальними закладами, науково-дослідним центром «Педагогіка і психологія вищої школи», представниками центрів зайнятості, підприємств, фірм та організацій області	Пошук шляхів реалізації проекту, соціальних партнерів для співпраці	вересень-жовтень 2014 р.	Просвітницька робота, бесіди.	Адміністрація ЗНЗ соціальні педагоги, практичні психологи педагогі
	Підбір необхідних засобів і матеріалів, діагностичного інструментарію, програм з профорієнтації	Визначення професійних намірів, готовності старшокласників до професійного самовизначення, та усвідомленого вибору професії	листопад 2014 р.	Аналіз методичних розробок	Соціальні педагоги, практичні психологи

	Створення групи волонтерів для практичної реалізації проекту	Залучення зацікавлених осіб до просвітницької роботи	грудень 2014 р	Просвітницька діяльність: надання профінформації	Творча група, педагоги
Основний	Проведення діагностики зі старшокласниками на виявлення професійних намірів та готовності до професійного самовизначення	Визначення професійних намірів, готовності старшокласників до професійного самовизначення	січень 2015 р.	Методики: виявлення професійних намірів старшокласників, методики Є. Клімова Н. Кабардової, "Квадрат інтересів"	Соціальні педагоги, практичні психологи
	Впровадження навчальної програми з профорієнтації («Професійне самовизначення і кар'єра» С. Чистякової)	Формування знань про підходи до вибору майбутньої професії, сучасний стан ринку праці та освітніх послуг в Україні	лютий квітень 2015 р.	Програма «Професійне самовизначення і кар'єра» С.Чистякової	Соціальні педагоги, практичні психологи
	Проведення комплексної діагностики старшокласників (профпідбір)	Виявлення інтересів, нахилів, здібностей, схильностей до вибору професій	травень-серпень 2015 р.	Компютерна діагностика	Спеціалісти НДЦ «Педагогіка і психологія вищої школи»
	Надання профконсультацій щодо вибору професії	Спрямування учнів на вибір професій, які найбільш відповідають їх інтересам, здібностям та індивідуальним особливостям	серпень 2015 р.	Консультації	Працівники НДЦ «Педагогіка і психологія вищої школи», психологи

	Співпраця з центрами зайнятості	Ознайомлення старшокласників ЗОШ області та їх батьків із ситуацією на ринку праці, з послугами, які надає Центр зайнятості та розширити їх знання про світ професій та їх особливості, сучасні інформаційні технології для здобуття знань про вакансії	вересень 2015 р	Професійна опросвітницька діяльність: бесіди, надання профінформації консультації	Соціальні педагоги працівники центрів зайнятості
	Організація самостійної інформаційно-пошукової роботи старшокласників	Планування перспектив професійного розвитку, складання учнями ОПП (особистісного плану професійного розвитку)	жовтень 2015 р.	Творчі проекти «Професія майбутнього», «Захист професії», професіографічні характеристики професій	Учні старших класів
	Залучення працівників підприємств та установ області	Інформаційне повідомлення про особливості організації праці у певній професійній діяльності, залучення старшокласників до професійних проб	листопад-грудень 2015 р	Бесіда, спостереження, професійні проби	Працівники підприємств та установ міста та області
	Проведення тренінгових занять зі старшокласниками «Формуємо професійні якості»	Формування професійно-важливих якостей відповідно до обраних професій	січень-лютий 2016 р.	Тренінгові заняття	Соціальні педагоги, практичні психологи

	Участь у проведенні Дня відкритих дверей в університетах, інститутах	Ознайомлення школярів з вищими навчальними закладами	березень-квітень-2016 р	Бесіди, консультації	Соціальні педагоги, працівники ВНЗ
	Діагностика готовності до здійснення професійного вибору	Визначення готовності старшокласників до професійного самовизначення	травень 2016 р	Повторна діагностика за методиками, що використовувалися при первинній діагностиці	Соціальні педагоги, практичні психологи
Підсумковий	Звітна конференція	Звіт про результати реалізації проекту	червень 2016 р	Інформаційні повідомлення, бесіди	Адміністрація, соціальні педагоги практичні психологи, вчителі, учні, батьки

Моніторинг здійснення діяльності, передбаченої планом реалізації проекту передбачає контроль за такими показниками: 1) на підготовчому етапі: готовність учнів старших класів до усвідомленого вибору майбутньої професії; ставлення педагогів школи до проблеми вибору майбутньої професії старшокласниками; поінформованість батьків про підходи до вибору майбутньої професії та навчального закладу; 2) на етапі реалізації проекту : кількість бажаючих взяти участь у реалізації проекту, учасників заходів.

У результаті здійснення усіх видів діяльності, передбачених соціально-педагогічним проектом ми очікуємо такі результати: 1) актуалізацію в учасників проекту мотивації до заходів профорієнтації, розуміння важливості усвідомленого вибору професії на сучасному етапі; 2) формування системи знань про підходи до вибору майбутньої професії, сучасний стан ринку праці та освітніх послуг в Україні; 3) розвиток умінь учнів вивчати свої професійні інтереси, нахили, здібності; 4) розвиток професійно-важливих якостей та

умінь; 5) формування суб'єктів професійного самовизначення, здатних до усвідомленого професійного вибору та планування перспектив свого професійного розвитку на будь-якому етапі життєвого розвитку; 4) підвищення рівня поінформованості батьків щодо умов забезпечення професійного самовизначення дітей та усвідомленого вибору ними майбутньої професії; 5) підвищення професійної компетентності педагогів ЗНЗ щодо зазначеного напрямку роботи; 6) набуття досвіду соціальними педагогами, практичними психологами, педагогами, волонтерами щодо впровадження інноваційних форм і методів соціально-педагогічної діяльності.

Отже, організація профорієнтаційної роботи зі старшокласниками шляхом впровадження технології соціально-педагогічного проектування, на нашу думку, сприятиме формуванню їх готовності до усвідомленого вибору майбутньої професії, розвитку в них професійних інтересів, нахилів, здібностей та професійно-важливих якостей і забезпечить конкурентоспроможність на ринку праці.

Література

1. Архипова С. Методи та технології роботи соціального педагога : навч. посіб. / С. Архипова, Г. Майборода, О.Тютюнник. – К. : Слово, 2011. – 496 с.
2. Інформаційна записка про стан ринку праці та діаграми [Електронний ресурс] : за даними статистики та аналітики / Івано-Франківський регіональний центр зайнятості. - Режим доступу: <http://www.dcz.gov.ua/ifr/control/uk/statdatacatalog/list>
3. Коган М. Метод проектов и условия его эффективного применения в воспитательной работе. – Режим доступу: [http://www.websib.ru/vospitanie/04-05/metod 1/htm](http://www.websib.ru/vospitanie/04-05/metod%201/htm).
4. Концепція державної системи професійної орієнтації населення : затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 17 вересня 2008 р. N 842 // Професійна орієнтація в документах : збірник нормативних, інструктивних та методичних матеріалів з питань професійної орієнтації

незайнятого населення та інших категорій громадян : [уклад. Л. Авдєєв, Н. Ортікова]. – К. : ІПК ДСЗУ, 2013. – 142 с.

5. Коропецька О. Профорієнтація та профпідбір : навч. посібник. – 2-е вид., доп. і перероб. / О. Коропецька. – Івано-Франківськ: Місто НВ, 2009. – 348 с.

6. Отрощенко Н. Основи профорієнтаційної роботи: соціально-педагогічний аспект: навч.-метод. посіб. для студ. спец. «Соціальна педагогіка» / Н.Отрощенко; Держ.закл. «Луганський нац..ун-т імені Тараса Шевченка». – Луганськ : вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2012.- 248 с.

7. Пряжникова Е. Профорієнтація: учеб.пособие для студ.высш.учеб.заведений / Е. Пряжникова, Н. Пряжников. - М. : Изд.центр «Академия», 2008.- 496 с.

8. Чебышева В. Психология трудового обучения / В. Чебышева . – М.: Высшая школа. – 1983. – 264 с.